До спеціалізованої Вченої ради Д 26.501.01
в Науково-дослідному інституті
інформатики і права НАПрН України
01032, м. Київ, вулиця Саксаганського,110-В

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, дійсного члена (академіка) Національної академії правових наук України, Петришина Олександра Віталійовича на дисертацію Богуцького Павла Петровича «Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дослідження рецензованої дисертації присвячена вирішенню вкрай важливих для сьогодення України питань правового забезпечення національної безпеки, зміст якої консолідує усі основні напрями діяльності держави та соціуму щодо захисту національних інтересів, забезпечення безпеки життєдіяльності людини, закладає підвалини для існування і розвитку українського суспільства.

Вагомим аспектом, який впливає на актуальність дисертаційного дослідження, постає комплекс питань соціального, політичного та економічного спрямування, які потребують якісного правового регулювання, реалізації у суспільних відносинах принципу верховенства права, завершення реформ правоохоронної та судової системи, подолання корупційних загроз. Зрештою усі ці чинники визначають ефективність інституційних механізмів функціонування національної правової системи. необхідні цивілізаційні умови існування соціуму і держави, забезпечують

просування до втілення ідей та прагнень України до інтеграції у європейський простір.

Безперечно особливої важливості проблематика права національної безпеки України, правового забезпечення національної безпеки набуває в умовах тривалого збройного конфлікту на Сході нашої держави, агресії Російської Федерації, анексії Криму, порушення територіальної цілісності України.

Упродовж усіх часів незалежності України увага науковців до правових питань національної безпеки була постійною, чимала кількість наукових праць стосуються різних правових аспектів національної безпеки – як стану та як діяльності щодо забезпечення безпеки життєдіяльності людини, існування і розвитку суспільства, держави. Проте дисертаційне дослідження Богуцького П.П. вирізняється загальнотеоретичним аналізом, визначенням напрямків, які дозволяють встановити особливості та галузеву належність права національної безпеки, сформувати концептуальне бачення стосовно його сутнісно-змістовних ознак, визначити закономірності функціонування та розвитку в сучасних умовах глобалізації, кризи світового правопорядку і системи міжнародної безпеки.

Концептуальні засади права національної безпеки України розглядаються автором як наслідок ґрунтовного гносеологічного процесу, де світоглядне розуміння права є необхідною передумовою становлення основних закономірностей взаємодії права і держави стосовно забезпечення національної безпеки, визначення ціннісних характеристик національної безпеки як найважливіших для людини і суспільства, захист яких здійснює право через легітимну правову діяльність інституційного механізму держави.

Водночас, прикладне значення концептуального розуміння права національної безпеки України виявляється у можливості системного реагування правовими засобами та ресурсами на найбільш гострі загрози,

якими сьогодні є загрози воєнній безпеці держави. Тому необхідним стає поєднання можливостей права національної безпеки і військового права, визначення вектору взаємодії цих правових спільностей з метою ефективного вирішення першочергових завдань забезпечення національної безпеки.

У науковому відношенні теоретико-прикладне значення дисертаційного дослідження Богуцького П.П., обумовлене незавершеністю формування системи правового забезпечення та передовсім - законодавчого регулювання національної безпеки України, що значно підсилює її актуальність та важливість.

Підтвердженням актуальності дисертаційного дослідження є відповідність дисертаційної праці Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленому Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р., виконання планової науково-дослідної теми Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України «Теоретичні та інформаційно-правові засади забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції України».

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження є першою в Україні науковою роботою, в якій на загальнотеоретичному рівні вирішено назрілу проблему формування концептуальних засад права національної безпеки України як самостійної галузі права у національній системі права, здійснено істотний розвиток системи знань про її особливості та функціонування в умовах глобалізаційних трансформацій, актуальних викликів в системі національної та міжнародної безпеки.

В результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, які мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

обгрунтовано доктринальні основи права національної безпеки України, якими є поєднання світоглядних, соціологічних, політологічних, правових (загальнотеоретичних, галузевих і спеціально юридичних) знань про правовий зміст національної безпеки;

визначено на основі ціннісно-нормативного, соціологічного праворозуміння, з використанням концепції потребового підходу до праворозуміння та комунікативної теорії права, методологію дослідження права національної безпеки України як систему сучасних наукових підходів (системний, інституціонально-функціональний, аксіологічний, холістичний, синергетичний);

встановлено нелінійні характеристики системи права національної безпеки України, існування яких забезпечує, підтримуючи цілісність права, парадигма, що розглядається як поєднання морально-етичних, ціннісних вимог і соціальної комунікації та виявляється в процесі утворення норми права, формування системи права;

запропоновано авторське визначення права національної безпеки України як галузі права, ціннісно-нормативну систему загальновизнаних і публічно визначених у національній правовій системі статусів, правил поведінки та комунікацій, спрямованих на забезпечення безпечних умов життєдіяльності людини, існування, розвитку суспільства та держави;

охарактеризовані принципи та функції права національної безпеки України, його галузева структура, мережа галузевих і міжгалузевих інститутів, що відповідають видам національної безпеки, утворюють необхідні для забезпечення національної безпеки нормативно-правові статуси та правила поведінки, передбачають відповідну соціальну комунікацію;

обгрунтовано авторське визначення правових стратегічних комунікацій – заснованих на вимогах права, синхронізованих з метою забезпечення національної безпеки, захисту національних інтересів, громадянського суспільства та людини, що є наслідком впливу права національної безпеки на суспільні відносини у сфері національної безпеки;

визначено суб'єктність у праві національної безпеки та в правових комунікаціях у сфері національної безпеки України, властивості якої реалізуються у праві людини на безпеку, яке є абсолютним правом і водночас суб'єктивним правом у конкретних правових відносинах щодо забезпечення національної безпеки;

обгрунтовано систему правового забезпечення національної безпеки, як результату дії права національної безпеки, що поєднує нормативно-правову, інституційну та організаційну компоненти, з виокремленням особливої компетентної правової культури як неодмінної якості цієї системи;

акцентується на взаємодії права національної безпеки та військового права, що в умовах глобалізації, кризи системи міжнародної безпеки, дозволяє успішно вирішити проблему забезпечення національної безпеки України загалом і національної безпеки у воєнній сфері зокрема.

Крім того, автором дисертаційного дослідження удосконалено положення загальнотеоретичної юриспруденції стосовно взаємодії права і держави у забезпеченні національної безпеки України з визначенням їх взаємної залежності та підпорядкованості держави вимогам права; теорію правових систем з визначенням напряму впливу міжнародної правової системи на національні правові системи в контексті забезпечення національної безпеки; концепцію прав людини з визначенням права людини на життя і на безпеку як пріоритетних, базових для правового становища людини у соціумі; теорію взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства щодо забезпечення національної безпеки на основі соціального партнерства; парадигму правового режиму в контексті

формування та дії права національної безпеки; методологію дослідження системи права з акцентуванням уваги на нелінійних характеристиках і об'єктивній обумовленості формування системи права та її компонентів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Представлені для публічного захисту положення, наукові позиції та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані з використанням можливостей сучасної методології юридичної науки. Автор дисертаційного дослідження визначив шляхи і напрями концептуалізації права національної безпеки з використанням філософських поглядів на право та наукового праворозуміння, обрав стратегію дослідження, яку розгорнув, використовуючи сучасні наукові підходи, що у своїй сукупності послідовно та ефективно дозволили розкрити тему дисертації, досягти визначеної мети, виконати поставлені дослідницькі завдання.

До методологічних основ дисертаційного дослідження автор цілком справедливо відніс питання стосовно праворозуміння, яке визначив гносеологічною та водночас онтологічною основами права національної безпеки. Подібне вирішення проблеми є ефективним, оскільки дозволило визначитись з можливостями права у взаємодії з державою щодо забезпечення національної безпеки. За таких обставин ціннісно-нормативне праворозуміння, застосування положень потребового підходу до право- розуміння та багатогранність соціологічного типу праворозуміння, комунікативна концепція права забезпечили автору побудову методологічного фундаменту дисертаційного дослідження та дозволили розвинути методологічне обґрунтування наукової позиції стосовно сутнісно-змістовних характеристик права національної безпеки, використовуючи наукові підходи відповідно до завдань наукового дослідження.

Міждисциплінарний науковий підхід дав можливість автору для досягнення мети дисертаційного дослідження використати

загальнотеоретичні, галузеві правові знання, а також здобутки міжнародно-правової науки, політології, соціології тощо, розкрити зміст права національної безпеки та особливості його дії. Системний підхід забезпечив осягнення складного питання щодо системності права національної безпеки, закономірності та особливості його структурування; інституційні та діяльнісні ознаки права національної безпеки розкриті автором з використанням інституціонально-функціонального підходу. Обґрунтування цілісності права національної безпеки здійснено за умов використання методологічних можливостей холістичного підходу. Ціннісна характеристика права національної безпеки розгорнута у дисертаційному дослідженні з використанням аксіологічного підходу. Для наукового обґрунтування й підтвердження цілісності права національної безпеки використано холістичний науковий підхід. Аксіологічний підхід дозволив розв'язати комплекс питань, які стосуються ціннісної характеристики права національної безпеки, визначення національних інтересів як охоронюваних правом інтересів відповідно до потреб людини та суспільства. Дисертант використав синергетичний підхід, положення теорії самоорганізації систем для визначення нелінійних ознак системи права загалом і системи права національної безпеки зокрема та упровадив пізнавальні можливості, що містить парадигма ризоми права, розкривши її зміст і характеристику. Натомість теорія правового режиму у методології дисертаційного дослідження дозволила автору обґрунтувати галузеві якості права національної безпеки та його внутрішньо галузевих утворень – інститутів, міжгалузевих інститутів тощо.

Методологічний інструментарій дисертаційного дослідження містить перелік тих методів, які використовувалися автором для вирішення певних дослідницьких задач та були обумовлені як особливостями наукових підходів, у межах яких використовувалися, так і конкретизованими дослідницькими завданнями. Основним методом дисертаційного дослідження є всезагальний діалектичний метод, який сприяв вирішенню

питання концептуалізації права національної безпеки, а також питання стосовно принципів і функцій права національної безпеки України. Історико-правовий метод використано автором для розробки проблеми становлення доктрини права національної безпеки, а в подальшому – у розвитку права національної безпеки до сучасного його стану. Формально-логічний метод дозволив визначити ознаки, принципи права національної безпеки, порівняльно-правовий метод використано для обґрунтування єдності й взаємодії права національної безпеки та військового права, права національної безпеки і права міжнародної безпеки. Метод структурного аналізу використано у дисертаційному дослідженні для характеристики закономірностей й особливостей структури, а також функцій права національної безпеки. Соціологічний метод поряд зі статистичним методом використано для оцінки важливості національних інтересів як об'єкта права національної безпеки. Метод правового моделювання і метод прогнозування знайшли своє застосування у визначені перспективи розвитку права національної безпеки та його дії в умовах глобалізаційних трансформацій, кризи системи міжнародної безпеки.

Автор дисертаційного дослідження з метою наукового підтвердження власних висновків щодо предмета дослідження та вирішення визначених у дисертації завдань використав необхідну кількість нормативно-правових та літературних джерел – 401 найменування. Серед наукових праць досліджено роботи вітчизняних науковців та зарубіжних учених, серед яких авторитетні фахівці в області загальнотеоретичної науки, галузевих юридичних наук, міжнародно-правової науки, політології, соціології, економіки, а також філософські погляди на право та його соціальне призначення.

Особистий внесок автора дисертаційного дослідження. Матеріали дисертації викладені у 26 наукових працях: в 1 одноосібній та в 1 колективній монографіях; у 24 наукових статтях, з яких 14 статей у виданнях, які належать до міжнародних наукометричних баз даних, і 5 – в

іноземних наукових періодичних виданнях; для апробації матеріали дисертаційного дослідження використано у тезах 20 доповідей на наукових заходах, у тому числі на 15 міжнародних конференціях.

Вирішення наукової проблеми. У дисертації вирішено актуальну наукову проблему, яка полягає у формуванні концептуальних засад права національної безпеки України, розвитку системи знань про його зміст, структуру, принципи, функції та особливості дії в умовах глобалізаційних трансформацій, кризи світового правопорядку, системи міжнародної безпеки. За своїм значенням для науки теорії держави і права ця проблема відповідає рівню та критеріям докторської дисертації.

Результати дослідження можуть використовуватися у: правотворчій діяльності для підготовки змін і доповнень до законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, що стосуються забезпечення національної безпеки; правозастосовній сфері – для удосконалення та підвищення ефективності системи правового забезпечення національної безпеки України; у науково-дослідній діяльності – як основа для подальших теоретичних і практичних розробок у сфері права національної безпеки, військового права та розвитку ефективної системи забезпечення національної безпеки; навчальному процесі – для розробки й удосконалення навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, зокрема таких, як: «Право національної безпеки України», «Теорія права національної безпеки», «Правове забезпечення національної безпеки України», «Методологія юриспруденції» та інших.

Зауваження за змістом дисертаційного дослідження. Попри те, що дисертаційне дослідження є якісним і завершеним дослідженням, окремі його положення є дискусійними або такими, що потребують подальшого опрацювання.

1) Автор стверджує, що доктрина права національної безпеки містить певну систему знань про закономірності та особливості цієї правової спільності. Водночас, автором дисертаційного дослідження зосереджено

увагу на особливостях права національної безпеки як самостійної галузі права. Проте виникає питання наскільки важливими є системні закономірності та властивості права у характеристиці права національної безпеки і чи не існує певних протиріч у визначенні доктринальних особливостей права національної безпеки без урахування таких закономірностей.

2) Визначення праворозуміння як гносеологічної та онтологічної основи права національної безпеки передбачає, на думку дисертанта, деяку умовну пізнавальну обмеженість цієї правової спільності, що може негативно відобразитися на результатах наукового пізнання права національної безпеки. Позиція дисертанта у вирішенні цього питання потребує уточнення.

3) Застосування автором дисертаційного дослідження визначених ним наукових підходів є важливим для вирішення завдань дослідження і загалом обґрунтовано. Проте, наскільки важливими для розкриття феноменологічних ознак права національної безпеки є застосування інших наукових підходів, зокрема герменевтичного, феноменологічного і чи не може таке вирішення методологічного обґрунтування сприяти досягненню мети дослідження.

4) Поняття права національної безпеки розкривається у дисертаційному дослідженні через ознаки нормативності, статусності, соціальних комунікацій. Водночас, бажано уточнити чи не порушує поєднання таких ознак системності права національної безпеки і у чому виявляється практичне значення такої характеристики права національної безпеки.

5) Правова безпека полягає у забезпеченні сталого розвитку національної правової системи, що в цілому автором дисертаційного дослідження підкреслено вірно. Однак, варто уточнити чи достатньо ресурсів права національної безпеки для забезпечення безпеки і чи не потребує вказане питання більш широкого підходу для його вирішення.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Загалом, висловлені зауваження не впливають на достатньо високу оцінку дисертаційної роботи П.П.Богуцького, а здійснене ним новаційне наукове дослідження заслуговує на безумовну підтримку.

Дисертант здійснив значний внесок у формування концепції права національної безпеки України, визначив із застосуванням сучасної методології наукових досліджень його концептуальні засади.

У дисертаційному дослідженні вирішено значущу теоретико-прикладну наукову проблему, дисертація містить положення, які є новаційними та є власним науковим здобутком автора у розвиток теорії права і держави, а також теорії галузі права національної безпеки. Зміст дисертаційного дослідження відповідає вимогам нормативних актів щодо обсягу та форми, відображений в авторефераті.

Усе викладене вище засвідчує, що дисертація «Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що відповідає кваліфікаційним вимогам для докторської дисертації, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., а її автор – Богуцький Павло Петрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01– теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
дійсний член (академік) НАПрН України,
президент Національної академії
правових наук України **О. В. Петришин**

Національна академія правових наук України №00065028

Підпис Петришина О.В. засвідчую:
прізвище

Начальник ВК Ваворожець Н.В.
14.09.2020